

DE STAD IN HET MUSEUM

Terugblik op twee jaar Werksalon
in het Van Abbemuseum

VAN
ABBE
MUSEUM
EINDHOVEN

DE STAD IN HET MUSEUM

Terugblik op twee jaar Werksalon
in het Van Abbemuseum

waarom een Werksalon?

dit boekje: terugblikken
samen met deelnemers

de groepen seizoen 2017-2018

de groepen seizoen 2018-2019

what's in it for us?

de dagelijkse realiteit van het
runnen van een Werksalon

de inclusie droom

impact

nawoord

< dit is de 'homepagina', klik op het huisje om hier terug te komen

interactieve inhoud! klik op een hoofdstuk om te lezen

waarom een Werksalon?

Voordat we in dit boekje terugkijken op twee jaar Werksalon in het Van Abbemuseum, staan we stil bij het ontstaan ervan. Wat bracht het museum tot deze manier van samenwerken met de stad? Conservator Collecties Steven ten Thije schreef in 2017 een essay voor het project 'Straatwaarden' onder leiding van de Reinwardt Academie. Het is een mooie samenvatting van de zoektocht van het Van Abbemuseum naar verbindingen met Eindhoven, en de betekenis van kunst voor stadbewoners. Dit is de [link](#) waar het hele onderzoek te vinden is.

WERKEN IN DE WERKSALON VAN HET VAN ABBEMUSEUM

Kunst is voor het Van Abbemuseum expliciet een maatschappelijke gegeven. Dat betekent niet dat alle kunst een maatschappelijke boodschap moet hebben. Kunst kan ook heel prima gewoon kunst zijn. Het betekent dat welke kunst we ook tonen of verzamelen, we ons ervan bewust zijn dat ze zich in een publiek domein begeeft. Dat kan veel verschillende vormen aannemen. Of een kunstwerk nou abstract of concreet is, eerder een filosofische vraag stelt of een heel duidelijk verhaal vertelt, al deze ervaringen zijn op hun eigen manier uniek en gelaagd en kunnen de belevingswerelden van mensen verrijken. Het is de dialoog tussen deze belevingswerelden die voor ons het publieke domein bepaalt. Zorgen dat die vonk overslaat van de kunst naar de zeer verschillende mensen die het museum gebruiken, vormt het hart van ons beleid.

In de al tien jaar dat ik me voor het Van Abbemuseum mag inzetten heb ik van dichtbij kunnen ervaren dat er ook dingen zijn verschoven. Wat opvalt is dat we steeds meer aandacht zijn gaan besteden aan het opbouwen van een actieve relatie met onze bezoekers. Hoe betekenisvol wij zijn, ligt net zo sterk aan hoe we omgaan met ons publiek als wat we tonen. Je kunt nog zulke mooie, relevante en prikkelende kunst tonen, als de bezoekers geen aansluiting vinden slaat het dood.

Nu ik dit opschrijf valt vooral op hoe ongelofelijk niet-origineel deze observatie is. Het is een waarheid als een koe. Tuurlijk kan kunst alleen betekenisvol zijn in het leven van de bezoeker of gebruiker. De meer prangende vraag lijkt eerder: hoe kan het dat je daar pas zo laat achter komt? Het antwoord is, ietwat cryptisch geformuleerd, dat ook de betekenis van betekenisvol zijn de afgelopen jaren is geëvolueerd. Ook tien jaar geleden was ons publiek ons dierbaar, alleen niet volledig op dezelfde manier als de afgelopen vijf jaar. Gechargeerd gesteld wilden we dat het publiek het museum betekenisvol vond op dezelfde manier als wat wij – de museumstaf – toonden betekenisvol vonden. We zijn dit idee steeds meer gaan loslaten. Wij merken dat het museum betekenisvoller wordt naarmate de dialoog actiever is tussen de belevingswereld van onze gebruikers en de collectie van het museum.

Aan de basis van deze verschuiving ligt een stevige dosis zelfreflectie, gecombineerd met (of geïnspireerd door) nieuwe inzichten in de samenstelling van ons publiek. Aan de basis van die zelfreflectie staat de vraag: hoe verhoudt wat je als kunstprofessional weet zich tot de ervaringswereld van je gebruikers? Zeker als je je realiseert dat die in zekere zin ook experts zijn, alleen dan van heel andere zaken. Hoe we op deze vraag zijn gestuit kent een lange geschiedenis. Persoonlijk had ik al langer het paradoxale gevoel dat naarmate ik meer wist over kunst, ik deze kennis minder goed kon delen. Dit privé-gevoel kreeg een publieke en politieke dimensie toen in 2011 kabinet Rutte I

het mes zette in de cultuurbegroting. Mijn eigen worsteling bleek te sporen met een soort collectieve aandoening van alle kunst- en cultuurprofessionals in Nederland. Het publiek belang van hetgeen ons lief was konden we alleen al schreeuwend en marcherend verdedigen – met weinig succes. De verwarring was compleet toen ik me realiseerde dat de kunst die mij boeide en waaraan het Van Abbemuseum een podium verschafte vaak sterk op de samenleving en politiek georiënteerd was. Kunst die zich juist inzette voor de samenleving leek diezelfde samenleving maar matig te beroeren. Hoe langer we peinsden en zochten, het werd ons steeds duidelijker dat onze blinde vlek de gebrekkige rol was die de gebruiker speelde in onze kritische, maatschappelijk geëngageerde museumpraktijk.

Waar de schoen wrong is makkelijk uit te leggen, maar helaas moeilijk te verhelpen. De Franse filosoof Jacques Rancière omschreef ooit helder wat er bij ons misging in zijn beroemde essay 'De geëmancipeerde toeschouwer'. De valkuil waarin wij waren gestapt was de valkuil van onze eigen expertise. Kunst die zich kritisch verhoudt tegenover de samenleving loopt snel het risico dat ze heel weinig ruimte laat voor de beschouwer om zijn of haar eigen oordeel te vellen. Het kritische kunstwerk is gebaseerd op een analyse van de werkelijkheid en deelt een conclusie op basis van die analyse. Hoe nobel de intenties ook zijn, het presenteren van dergelijke kunst vernauwt zich gemakkelijk tot een soort preek. Ook voor conservatoren, bemiddelaars en communicatie-

medewerkers blijft vooral het uitleggen over; het publiek kan dan niet veel meer dan afwijzen of accepteren. Natuurlijk is dit een zwart-wit beeld van onze praktijk, maar in de basis was dit de telkens terugkerende spanning. Je boodschap is aan de ene kant: 'Emancipeer!' En tegelijkertijd: 'Maar luister daarvoor alleen naar mij!' Veel ruimte voor eigen meningsvorming en emancipatie blijft er dan niet over.

Hoewel deze situatie op zichzelf al goed was voor steeds meer frustratie, brak het glas van onze bubbel pas door nog een ander inzicht. Naast het feit dat de verhouding tussen museum en het publiek vrij strak didactisch was, met het museum als alwetende leermeester en het publiek als onwetende pupil, viel ook steeds sterker op dat die alwetende leermeester wel hele specifieke lichamelijke en sociaal-demografische karaktereigenschappen had. In een stad waarin onderhand meer dan 160 verschillende nationaliteiten wonen en alle mogelijke vormen van seksualiteit, cultuur en opleidingsniveau door elkaar heen fietsten, zijn wij als museum toch een behoorlijk homogene, witte en universitair opgeleide club. Zeker de artistieke staf was alles behalve een afspiegeling van de samenleving. Onze belevingswereld was daarmee zowel specialistisch als sociaal-demografisch beperkt. Dit was niet alleen iets wat wij zelf opmerkten, groepen die zich niet terugzagen in de museumstaf spraken zich ook steeds sterker uit en wezen erop hoe beperkt de gemeenschap van museumprofessionals was. Legden we hier ook nog eens het

onderzoek naast van Kees Vuyk 'Oude en Nieuwe Ongelijkheid' en het was duidelijk dat culturele instellingen als musea een hoog risico lopen een homogene groep te bedienen van witte, academisch opgeleide burgers, waardoor hele grote delen van de samenleving zich vervreemd voelen van publieke instellingen die er net zo goed voor hun zouden moeten zijn.

We stonden (en staan) voor een dubbele uitdaging. Aan de ene kant de vraag hoe we onze kennis over kunst kunnen inzetten zonder daarbij een soort eeuwige betweter te zijn. Aan de andere kant was er ook heel veel kennis en levenservaring die we misten in het museum. Wilden we een volgende stap zetten, dan diende we beide punten te adresseren. Een antwoord is er nog niet, maar de oplossingsrichting die we aan het verkennen zijn, ligt in lijn met wat binnen het Straatwaardenonderzoek wel 'erfgoed-maken' en 'co-design' wordt genoemd. Het Van Abbemuseum ontwikkelde er een eigen naam voor: 'constituent museum', met dank aan de Europese museumconfederatie L'Internationale. Kern is het herstructureren van het museum rondom een bezoeker die nu gebruiker/co-creator wordt en die niet alleen aan de receptiekant staat, maar ook meedoet aan de productiekant. De kennis die het museum heeft over kunst is niet meer het eenzame startpunt van het programma, maar ze wordt gekoppeld aan groepen uit de samenleving met een eigen, relevant perspectief. Samen met gebruikers zoekt het museum (de conservator en bemiddelaar) naar een relevant programma. Zo programmeren we

niet alleen voor maar ook met ons publiek, dat daarmee een vergelijkbare rol krijgt als die van een 'constituency' in het Angelsaksische politieke systeem.

Wat betekent dit dan concreet? Voor ons: een zoektocht naar een nieuwe vorm van werken. Ons laboratorium hiervoor heet nu 'De Werksalon', op de eerste verdieping van de nieuwbouw. Drie jaar lang werken we daar samen met verschillende groepen uit de stad en proberen we handen en voeten te geven aan de boven omschreven idealen. Hoewel we nog midden in het experiment zitten, hebben we al verschillende lessen geleerd. De eerste is dat deze manier van werken de klassieke verhouding tussen bemiddelaars en inhoudelijke staf op zijn kop zet. Bemiddelaars en in ons geval conservatoren als ikzelf moeten heel nauw samenwerken. De expertises van goed communiceren en van een dialoog voeren moeten worden verbonden met de kennis die we hebben over kunst en de collectie. Alleen als beide aanwezig zijn, funktioneert het geheel. Daarnaast merken we dat gebruikersgroepen veel creatiever worden wanneer de kaders helder zijn. Te veel vrijheid werkt verwarrend. Wij maken bijvoorbeeld met elke groep een banier met een slogan die als het ware het programma bepaalt voor de betreffende groep. Dit praktische kader helpt groepen een keuze te maken en tot resultaten te komen.

We zijn ook heel blij met de tijd die we onszelf hebben gegeven. Drie jaar maakt het mogelijk te leren met behulp van de herhaling. Iets drie keer doen maakt dat dingen niet blijven steken in een incident maar echt kunnen beklijven. Tegelijkertijd biedt de eindigheid zicht op een volgende, grotere stap. Tot slot valt ons op hoeveel tijd een dergelijke ontwikkeling vergt. Ik werk samen met twee collega's – Loes Janssen en Hilde van der Heijden – intensief aan dit programma en dan hebben we ook altijd een of twee stagiaires die ons helpen. Het voelt als een klein leger aan werkracht voor toch een bescheiden aantal groepen – niet meer dan drie tegelijkertijd. Hoewel ons dat eerst ook wel verontrustte – is dit niet te arbeidsintensief voor een betrekkelijke kleine impact? – valt ons nu op dat we al effectiever worden en het proces beter kunnen begeleiden. Langzaam zien we de dageraad van een nieuw soort museum gloren en hoewel het nog zeker een aantal jaar gaat duren, voelen we steeds meer dat het kan.

Wat is de volgende stap? In wezen is de rode draad in dit hele proces: gecontroleerd loslaten. Kennis- en perspectiefuitwisseling vraagt om delen en overdragen. De kunst is daarbij voor het hele museumteam om deze mentaliteit te omarmen. Van bibliotheek, archief en collectie tot technische dienst, ieders praktijk verandert door deze manier van werken. In één keer overzien wat die veranderingen inhouden en hoe ze op elkaar aansluiten is onmogelijk. Alleen de praktijk kan het ons leren. De volgende stap? Die moeten we vooral zetten. Dan zien we weer verder (en meer).

dit boekje: Terugblikken samen met deelnemers

Welk verhaal willen stadsbewoners vertellen in het museum? Wat als zij tijdelijk curator zijn? Om dat uit te zoeken werd in de voorbereiding naar de nieuwe collectiepresentatie 2017-2020 besloten een hele verdieping vrij te maken om met 'constituencies' ofwel groepen uit de stad aan het werk te gaan; de Werksalon. Het doel: samen een interventie ontwerpen die een perspectief toevoegt aan de collectiepresentatie 2017-2020.

DE WERKSALON IN HET KORT

- Curatoren en educatoren werkten samen.
- Elke groep maakte een banier met een quote, uitspraak of motto. Deze banier werd opgehangen in een van de tentoonstellingszalen. Ook presenteerde de groep zichzelf in de Werksalon, middels een houten paneel met tekst, beeld en geluid.
- In het eerste seizoen organiseerden we een 'Eind(je)feest' in juni, een dag door en voor de groepen en hun netwerk. In het tweede seizoen waren dit meerdere losse eindpresentaties op verschillende dagen.
- Wat de groepen wilden presenteren in juni mochten ze zelf bepalen; een activiteit, een tentoonstelling, een lezing, binnen of buiten de muren van het museum.

De Werksalon was niet alleen de titel van dit project, maar kreeg ook een fysieke plek in het gebouw. Het werd een lab, een ruimte waarbinnen we konden leren over inclusie, samenwerking, de stad en wat Eindhoven beweegt. Er is geen 'Werksalon-methode' of een stappenplan voor een inclusief museum. Wel zijn er lessen geleerd en veel vragen opgeworpen. Daar gaat dit boekje over.

Deze publicatie is een terugblik op twee jaar Werksalon. De groepen waarmee we steeds gedurende ongeveer acht maanden werkten, staan centraal. Soms raakten andere tijdelijke programma's de Werksalon zo duidelijk dat we ze hier ook aanhalen wanneer dat relevant is.

De basis voor onze terugblik zijn interviews met een aantal betrokkenen in de Werksalon. In het volgende hoofdstuk stellen we ze aan je voor.

NOT KNOWING IS THE WORST
'M FINE WITH BEING ALONE
CLEAN UP OUR ACT
IF THERE IS PEACE, HOW CAN
CAN IT BE
IS IT SO BAD TO BE DIST

de groepen seizoen 2017-2018

no other information → no
knowledge apart from
what you know

News
Information
Left It is important to
know what's going on
Opinions
Perspectives
Left having your
own opinion is good

• No one will have the same
opinions or views on a map
- interaction & communication
is key

DO -
DON'T?
BLEND,
BEHAVE,
BELONG

Expats Spouses Initiative

Wanneer expats in de stad komen werken, verhuizen hun partners vaak mee. De Werksalongroep International Locals bestaat uit een aantal van deze partners. In het museum onderzochten zij wat er nodig is om je thuis te voelen in een stad.

- Eerste gesprekspartner en woordvoerder van de groep: Kavitha Varathan. Belangrijke aanjager/maker binnen de groep: Jody Vingoe. Deelnemer en projectleider/workshopleider: Marianna Faccenda
- Geïnterviewde: Marianna Faccenda

Werksalon eindproject: activatie van een van de werken in de collectiepresentatie; [Politisch \(NR. 36, 1 Werksatz\)](#), 1967 van [Franz Erhard Walther](#). Het werk nodigt mensen uit zelf een sculptuur te worden door een specifieke actie uit te voeren met behulp van een aantal constructies van stof. Als bezoeker ben je geen toeschouwer meer maar een gebruiker. Je ervaart tijdens de activering van het werk verschillende gevoelens van saamhorigheid en afstand. De International Locals werden getraind om het werk te activeren en met bezoekers te werken.

Queering the Collection

Het project *Queering the Collection* heeft als doel het museum inclusiever te maken voor mensen die zich niet gerepresenteerd voelen in de hetero-normatieve structuren van de maatschappij. Queering is een lens die je in staat stelt heersende stigma's te ontmaskeren. Uit dit project is een community gegroeid, die sinds 2015 workshops, events en book clubs organiseert in het museum.

Geïnterviewden:

- Olle Lundin (coördinator *Queering the Collection*)
- Malou van Doormaal (actief lid van de groep en organisator van Drag-Up events)
- Luca Soudant (curator van onder andere Qtopia Queer Arts festival Nijmegen, organisator workshop tijdens Eind(je)feest 9 juni 2018)

Interventie aan het einde van het seizoen: *workshop 'Learning with Queer Artists'*.

ALL
GENDER
IS
DRAG,
ALL
CURA-
TION
IS

Soroptimisten

De Soroptimistclub Eindhoven raakte pas in maart 2018 betrokken bij de Werksalon. Deze groep is onderdeel van Soroptimist International, de grootste internationale serviceorganisatie die zich inzet voor de ondersteuning van mensenrechten en de positie van vrouwen en meisjes. Ze verdiepen zich in de positie van vrouwen in de kunst, die zij zien als verre van gelijk aan de positie van mannen. **Wat zijn de uitdagingen waar vrouwen in de kunst vandaag voor staan?**

Deze groep maakte gebruik van de ruimte om het eigen netwerk uit te nodigen. Op het Eind(je)feest verzorgden zij een rondleiding over vrouwen in de kunst en selecteerden zij werken uit het depot om op zaal te tonen. Ze selecteerden posters gemaakt door de *Guerilla Girls*.

Agents of Change

Het project *'Agents of Change'* is in 2015 in Eindhoven van start gegaan. *Agents of Change* verbindt verschillende sociale initiatieven in de stad en probeert de uitdagingen die bij het opstarten en het behouden van deze sociale initiatieven komen kijken onder de aandacht te brengen.

Vier social designers runnen het project en hebben in de Werksalon zoveel mogelijk lokale initiatieven in kaart gebracht. Zij zorgden zo voor een lokale brede context over wat er in de stad gebeurt, en brachten hun netwerk regelmatig bij elkaar in de Werksalon.

De Groene Gasten

**JIJ
VLIEGT, ZIJ
VLUCHTEN.
JIJ VLIEGT,
MEER
VLUCHTE-
LINGEN.**

De Groene Gasten zijn een groep jonge professionals in Eindhoven die zich actief inzetten voor het klimaat. Volgens de Groene Gasten zullen we niet duurzamer worden door kleine acties zoals het vermijden van de Primark of het kuisen van een strand. Duurzaamheid begint met een mentaliteitsverandering, die er uiteindelijk voor zorgt dat we onze gewoontes in het dagelijks leven aanpassen. Niet alleen (technologische) ontwikkelingen zijn nodig, maar ook een ander gedrag en een nieuwe cultuur.

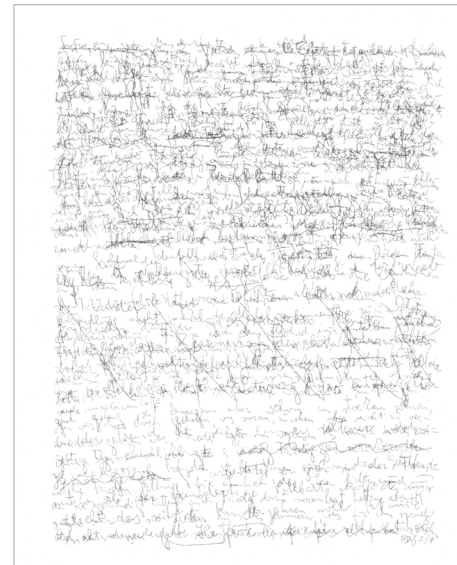
Geïnterviewde:

- Fiona Jongejans, woordvoerder

Interventie na afronding van het Werksalon seizoen: De Groene Gasten hebben een werk geselecteerd en dit op laten hangen in de collectiepresentatie. Het gaat om [The Trial and Judgement of Franz K, 2006](#) door Pavel Büchler. De kunstenaar heeft aangegeven dat deze tekening in ongefilterd daglicht mag worden geëxposeerd. Daardoor verdwijnt het werk langzaam. Dat gaat in tegen de gangbare museumpraktijk, waarin werken juist zo lang mogelijk worden bewaard. The Trial vraagt om een gedragsverandering tegenover het kunstwerk.

Naast het selecteren van dit werk, organiseren de Groene Gasten vier dialoogsessies in het Volksparlament van Rojava. Aan de hand van thema's (humor, vrije wil, overzichtseffect) nodigden ze kunstenaars, filosofen en theatermakers uit om hun kijk te geven op de vraagstukken van de Groene Gasten. Op hun voordrachten of voorstellingen volgde dan een gesprek met publiek.

The Trial And Judgement of Franz K, 2006
Pavel Büchler, handschrift op doorschrijfpapier
27,8 x 19,4 cm, verworven in 2006

Het Van Abbemuseumkoor

Het Van Abbemuseumkoor is in januari 2013 opgericht door dirigent Willy de Rooij. Het koor zingt op verschillende locaties, in allerlei talen. Een van de vaste locaties is het Van Abbemuseum. Het koor bestaat voornamelijk uit vrijwilligers en medewerkers van het museum.

Door te zingen in het museum wordt de relatie tussen kunst en muziek op een zintuiglijke manier onderzocht. Soms brengt zingen je dichterbij een werk of zorgt het voor een nieuwe ervaring. Bovendien heeft muziek de kracht om mensen met elkaar te verbinden.

Het koor heeft in 2018 een muzikale tour in het museum gepresenteerd waarin vijf nieuwe composities, gemaakt door kunstenaars uit de Van Abbe collectie, werden uitgevoerd. De composities zijn ook aangekocht en horen dus nu bij de collectie.

Binnen de Werksalon had het museumkoor een verbindende rol; bij elk evenement waar de groepen bij elkaar kwamen zorgden ze voor een muzikale link. Zowel bij het Eind(je)feest in juni 2018, bij de nieuwjaarsbijeenkomst begin 2019, en op de Dag van de Vluchteling in juni 2019 waren ze een niet te missen feestelijk onderdeel. Iedereen kende het koor.

de groepen seizoen 2018-2019

STRIJD MET JEZELF
SELF STRUGGLE

مبارزه در مقابل نفس
جمال نضال النفس

ARE WE WILLING
TO UNDERSTAND
EACH OTHERS'
STRUGGLES?

TAKE A
PICTURE

OR

LIVE

MON

Cliënten Vluchtelingen in de Knel

'Jihad al Nafs' is Arabisch voor 'strijd met jezelf'. De Werksalon groep Vluchtelingen in de Knel stelt dat iedereen op zijn eigen manier worstelt met zichzelf. De groep vraagt aandacht voor dit universele kenmerk van mens zijn.

Geïnterviewden:

- Anouk Willemsen-Habanakeh, juridisch sociaal begeleider en woordvoerder van de groep
- San Sigithan, deelnemer

Interventie einde seizoen:

[fototentoonstelling](#) met een eigen beeldverhaal over verleden, heden en toekomst, ontwikkeld door trainer toekomstoriëntatie Rieneke de Man en verschillende gastfotografen. Een [theatervoorstelling](#) over de bureaucratie waar afgewezen vluchtelingen in vast zitten, door Gehring en Ketelaars. Muzikale performance door Josph Kivumbi en Van Abbemuseumkoor. Het hele programma vond plaats op 20 juni 2019, de door de VN uitgeroepen International Refugee Day.

**JIHAD AL NAFS
| STRIJD MET
JEZELF | SELF
STRUGGLE.
ARE WE
WILLING TO
UNDERSTAND
EACH OTHER'S
STRUGGLES?**

#stayconnected2life

**WOULD YOU
TAKE A
PICTURE
OR ENJOY
THE MOMENT?**

Leerlingen International School Eindhoven

Wat betekent aanwezig zijn in de huidige maatschappij? De Werksalongroep [#Stayconnected2life](#) onderzoekt de uitdagingen van aanwezig zijn in de online en offline wereld.

Geïnterviewde:

- Anniek Adriaens, docent ISE en coördinator voor de groep

Interventie einde seizoen:

[meme-workshop](#) in het museum. Leerlingen bedachten zelf een workshop waarin de deelnemers memes maakten bij kunstwerken. Ze gaven zelf de workshops en werden in dit proces begeleid door Chantal Lenting, maker en social media expert.

what's in it
for us?

'Ik had gehoopt dat het radicaler was geweest, maar dat is misschien ook mijn ongeduld. Dit was een onderzoek naar hoe de verhoudingen werken. Je hebt een instituut en daar ben je een onderdeel van. Ik heb zo veel crazy ideeën die ik nog wil uitvoeren. Ik had wel wat meer betrokkenheid verwacht van het museum. Niet 'hier heb je een ruimte' maar 'hier is jullie budget, wij stellen onze kennis ter beschikking en aan jullie de rest..'

Malou van Doormaal, deelnemer Queering the Collection en organisator Drag-Ups.

Er waren grote verschillen tussen de groepen. De ene groep stapte in het traject met een duidelijke missie; voor andere groepen werd pas gaandeweg duidelijk waar ze naartoe wilden werken. Dit laat zien dat het werken met groepen maatwerk is. Het museum is steeds op een andere manier een meerwaarde.

Voor groepen als Queering the Collection was de stap naar de Werksalon logisch, omdat zij al een paar jaar in het museum bij elkaar kwamen voor events, onder andere book clubs. Ook het Van Abbe-museumkoor kon niet ontbreken. Doordat deze groepen zich al thuis voelden in het museum, doorliepen ze een heel ander traject. De interventie van het koor werd uiteindelijk niet ingegeven door de Werksalon maar door de curator van de collectie (ter ere van hun vijfjarig bestaan maakten kunstenaars uit de collectie een compositie speciaal voor het koor). Maar ze waren bij alle Werksalon events en ontmoetingen een onmisbare vrolijke en verbindende factor. Hun rol mag niet onderschat worden.

De Queering the Collection groep organiseerde het hele seizoen door extra events zoals de Drag-Ups, waarmee ze het netwerk vergrootten en een gedurfde stap zetten in programmering. De valkuil van een al bekende groep bleek echter ook dat het museum minder tijd stak in begeleiding en inspiratie; zij kenden immers toch al de weg. Later gaf de groep aan dat zij toe waren aan meer verdieping en verantwoordelijkheid. In de Werksalon periode hebben we daar als team te weinig aandacht voor gehad.

Sommige groepen waren al georganiseerd in de stad rondom bepaalde doelen, zoals het Expat Spouses Initiative. Deze stichting wil de kansen op passend werk voor partners van expats vergroten. Voor hen was het museum een extra kanaal om hun missie te verkondigen en om de leden van de stichting in contact te brengen met een grote instelling in Eindhoven.

Fiona Jongejans, Groene Gasten:
'Wij kenden elkaar al, omdat we allemaal in Eindhoven met duurzaamheid bezig zijn. Tijdens een eerste oriënterende gesprek vonden we het heel fijn om eens in alle rust en in een andere omgeving over deze onderwerpen te praten, zonder naar een oplossing toe te werken. We waarderen het dat het museum zichzelf opnieuw probeert uit te vinden. Ik ben ontwerper en ben steeds bezig met vernieuwing, het veld opnieuw verkennen. Ik vond het heel leuk te merken dat het museum dat ook doet en wilde daar graag onderdeel van zijn.'

Het event 'Stadsastronauten' op 7 februari 2019, foto's Boudewijn Bollman

Anniek Adriaens, International School Eindhoven:

'We waren al goed bekend met het Van Abbemuseum omdat we jaarlijks een programma doen voor eindexamenklassen in het museum. Tijdens een gesprek kwam het een keer naar boven en het leek me meteen leuk om mee te doen. Het idee erachter vond ik goed; het museum denkt na over de rol die ze spelen. Je hebt anderen nodig om nieuwe perspectieven toe te voegen. En voor ons was het ook mooi, want wij zitten hier een beetje in een bubbel. De campus biedt alles; vrienden, sport en andere buitenschoolse activiteiten.'

Tom Zoon:

'I choose this post because I personally think it is really funny! Social media is not only about followers and likes, but also about humor and posts that make you laugh!'

Sanyukta Kollur:

'This image is a meme, a joke about bros and it shows how weird millennial and Gen Z humour is now. Memes are common around the internet and most of the time, you need to have previous context to understand the full joke. Bro memes are common and break the stereotypes of 'bros' being emotional while at the same time, retaining some sense of masculinity.'

Anouk Willemsen Habanakeh,
sociaal juridisch begeleider
Vluchtelingen in de Knel:
*'Wij wilden meedoen omdat
het museum ons een podium
geeft. Voor onze stichting is
het belangrijk om bekendheid
te hebben, om te laten zien
dat het hier om mensen gaat
en niet om een anonieme
groep. En het gaf onze
cliënten een doel, iets om
aan te werken, iets om van
te leren. Daar krijgen ze zo
weinig kansen toe.'*

Een onderdeel van de foto tentoonstelling 'Ongezien', gepresenteerd op 20 juni 2019,
foto Niek Tijssen Klasen

de dagelijkse realiteit van het runnen van een Werksalon

Wat kom je tegen als je een verdieping vrijmaakt alleen voor samenwerkingen met groepen uit de stad? De Werksalon heeft het museum een spiegel voorgehouden. We werden ons bewust van onze gewoontes, en van de verwachtingen en beperkingen van het gebouw en de ruimte. In dit hoofdstuk een aantal observaties en lessen.

HET TEAM

Binnen het museum werkten we met een vast team van 3 mensen:
Steven ten Thije, conservator collecties
Loes Janssen, bemiddeling
Hilde van der Heijden, project-coördinator

Daarnaast waren er steeds 2 stagiairs voor een periode van een half jaar aan het werk die ongelooflijk veel praktisch werk verzetten.

Externe kunstenaars / makers waren vaak onmisbaar om vorm te geven aan het groepsproject.

COMMUNICEREN NAAR BEZOEKERS

De Werksalon was 30% van de tijd bezet door groepen, maar 70% van de tijd leeg. Bezoekers kwamen vaak in een lege ruimte terecht, waarin ze wel teksten en beelden vonden over de groepen en de Werksalon ruimte, maar toch niet konden ervaren wat hier precies gebeurde. Ook werd de ruimte vaak verhuurd aan bedrijven en instellingen, wat soms ten koste ging van de gastvrijheid voor groepen die spontaan wilden komen. Dit strookt niet helemaal met de visie van het project, namelijk toegankelijk worden voor allerlei mensen uit de stad. Ook events die door groepen werden georganiseerd voor een breed publiek, waren niet altijd goed en helder uitgelicht in de hele programmering van het museum.

Fiona Jongejans, Groene Gasten:

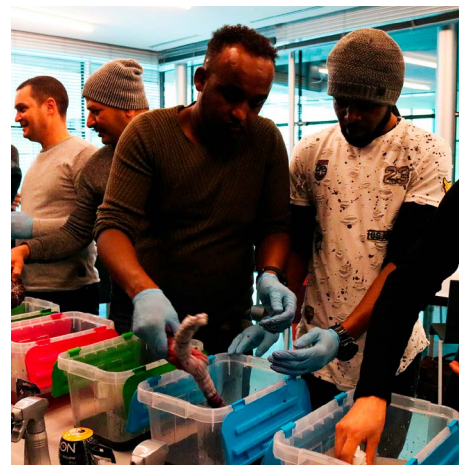
'Het bleef altijd moeilijk aan mensen uit te leggen wat de Werksalon is. In iedere uitnodiging die we stuurden moesten we uitleggen wie wij waren, dat we een van de Werksalon groepen waren. Dat is best wel complex.'

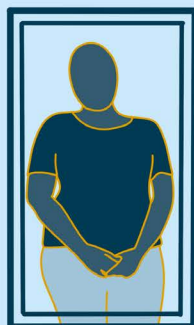
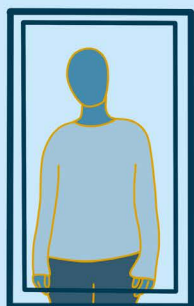

ZIN IN TAAL?

In academische werelden overheerst taal. Wanneer het museum contact zoekt met het publiek, krijgt dit vooral vorm in tekst. Via woorden proberen we erachter te komen wat er bij de ander leeft. Soms staan taal en gesprek juist contact in de weg. Dit werd al snel duidelijk in de samenwerking met Vluchtelingen in de Knel. We vonden juist verbinding door samen te maken en samen te eten.

Het is woensdagmiddag, en door de hoofdingang van het museum komen de eerste mensen al binnen met een kinderwagentje volgeladen met pannen en zakken; onze lunch. Terwijl van al het meegebrachte eten een buffet wordt gemaakt in de ruimte waar we vanmiddag zijn, zet een van de deelnemers de bakken met verf en stapels textiel alvast klaar. Na een korte demonstratie gaan we allemaal onze eigen t-shirts en sjaals verven met tie-dye. Geen woord over de banier die we gaan maken, überhaupt weinig woorden vandaag. Maar na een half uur is de ruimte gevuld met stralende gezichten, er wordt gelachen en ooh en aah geroepen bij iedere nieuwe creatie die trots boven het hoofd wordt gehouden.

DE MAKER/ KUNSTENAAR IN DE WERKSALON

We vroegen de groepen in de Werksalon om een verhaal toe te voegen aan de collectiepresentatie. Een grote opdracht. Te groot, bleek in het eerste seizoen. De curator had een grote rol in het koppelen van kunst aan de thema's van de groep. De Expat Spouses maakten daarnaast zelf een creatieve presentatie in de Werksalon; designer Jody Vingoe, zelf ook onderdeel van de groep, tekende de verhalen van haar mede expat spouses op en gaf ze vorm in een lokaal zeefdruk-atelier. Dit inspireerde ons om in het tweede seizoen een maker aan de groepen te koppelen. Samen met de maker zouden groepen werken aan een concreet eindproduct. Chantal Lenting bedacht samen met de leerlingen van International School Eindhoven een social media/meme workshop; Anoeshka zette een fotografiecursus in het museum op voor 'Vluchtelingen in de Knel', met een expositie als eindresultaat.

RELATIES OP ÉÉN

Het Van Abbemuseum heeft de wens om met mensen in contact te komen die in hun eigen omgeving niet gauw in aanraking komen met kunst en een museum. Het beste voorbeeld daarvan zijn de ongedocumenteerde vluchtelingen waarmee we in contact kwamen via Vluchtelingen in de Knel. Zonder Anouk Willemsen-Habanakeh, sociaal-juridisch begeleider van de cliënten, was het ons nooit gelukt om deze groep voor acht maanden aan ons te binden. Het is geen kwestie van een datumprikker rondsturen, een outlook afspraakverzoek sturen of een appje sturen. Elke vrijdag wanneer mensen hun leefgeld ophaalden bij de stichting, wees Anouk hen op de eerstvolgende keer dat we samenkwamen, en als het nodig was belde ze iedereen ook nog de dag van tevoren op. Het museum bleef met de zware deuren, de stilte, de regels en de bewakers een intimiderende plek voor veel mensen. Het systeem dat hen afwees lijkt hier ook volop te gelden. Anouk was iemand die ze vertrouwden. Zij wist hoe ze hen het beste kon bereiken en de drempel voor het bezoeken van het museum kon verlagen. 'Vanaf het begin ben ik bezig geweest met het werven van cliënten, ik benaderde ze actief om ze te betrekken zodat we uiteindelijk een groep van een stuk of twintig mensen hadden,' vertelt ze.

DE BALANS TUSSEN STUREN EN LOSLATEN

In het eerste seizoen had het museum de intentie om vooral te luisteren, niet te veel 'op onze voorwaarden' te doen. Maar voor veel groepen bleek dit te open waardoor er pas heel laat in het proces een gevoel van richting kwam. In het tweede seizoen werkten we met een planning, een paar heldere stappen en deadlines die de groepen doorliepen. Los daarvan had de ene groep meer begeleiding nodig dan de andere, afhankelijk van de complexiteit van de eindpresentatie en van de aard van de groepsleden.

Anniek Adriaens, International School Eindhoven:
'Voor mij waren de einddoelen duidelijk, maar het was moeilijk om ze naar de leerlingen te communiceren. De groep wisselde bij ons ook nogal eens waardoor niet iedereen alles vanaf het begin had meegemaakt. Zeker in de eerste helft van het seizoen had alles een heel open karakter. En ik merk dat middelbare school leerlingen toch om meer kaders vragen. Je moet een balans vinden tussen 'ik stuur' en 'ik laat het jullie zelf uitzoeken'. In de tweede helft ging het veel beter. Er was een maker bijgekomen die een duidelijke opdracht had, namelijk een workshop bedenken rondom het thema en de banier van de leerlingen. De twee stagiaires hielpen daar ook heel erg bij. Structuur blijkt toch heel belangrijk, hoewel je ook niet alles wilt voorkauwen. Tieners willen aan de ene kant het tegenovergestelde doen van wat jij zegt, maar ze voelen zich ook niet veilig als ze helemaal worden losgelaten.'

A PLACE

BEYOND

BELIEF

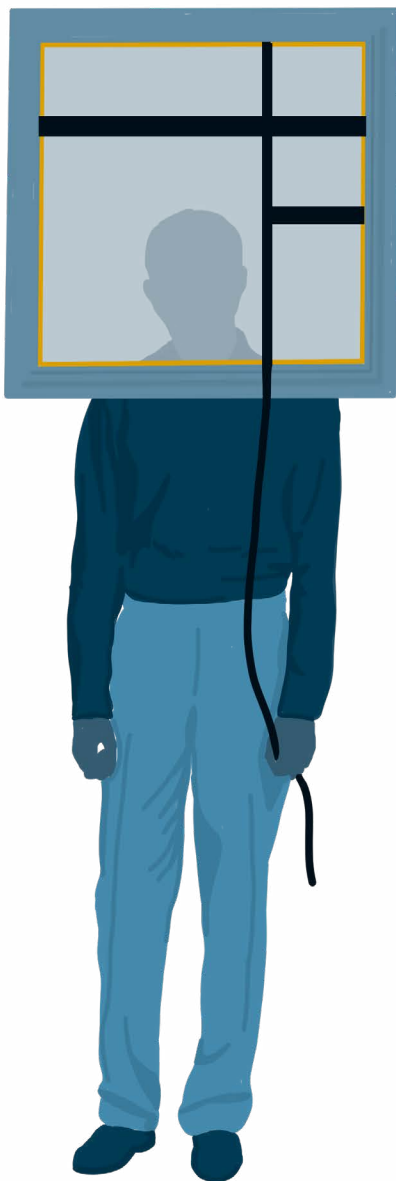

MEERDERE PARTNERS, MEER IMPACT

Op International Refugee Day, 20 juni 2019, was de belangstelling overweldigend. Het museum stroomde vol met meer dan 400 bezoekers. Het resultaat van veel betrokkenheid tijdens de maanden dat de cliënten in het museum waren. Tijdens het Werksalon proces liep er nog een ander project in het museum, namelijk de Living Room | The right to be a host, een theesalon voor bezoekers bij de hoofdingang van het museum. Vrijwilligers met een migrantenverleden, geworven in samenwerking met de Eindhovense Huiskamer, serveerden daar Afghaanse thee en hapjes aan bezoekers. Niet alleen Vluchtelingen in de Knel, maar ook de Huiskamer en de Jongerenhuizen in de stad raakten zo betrokken, plus via hen de beleidsmakers van de gemeente. Iedereen die ook maar iets te maken heeft met deze groep was er.

Reactie bezoeker Harry de Mulder:
'Gisteren ben ik naar de indrukwekkende dag van de Vluchtelingen in het Van Abbe geweest. Het heeft zeer veel indruk op mij gemaakt. Ik vind het zeer goed, dat het Van Abbe samen met deze Eindhovense vluchtelingen aandacht vraagt voor hun positie in onze samenleving. De fototentoonstelling van de vluchtelingen houdt ons echt een spiegel voor, die raakt. Ik vind het belangrijk, dat het verhaal van deze vluchtelingen door iedereen gezien kan worden. Ze verdienen het.'

NIEUWE ROL VAN DE MUSEUMPROFESSIONAL

Elk traject was anders, alle eind-presentaties uniek. Bovendien vraagt het werken met deze 'nieuwe' groepen om een andere aanpak dan het organiseren van een regulier publieksprogramma. De Werksalon is dan ook een aanzet voor meer onderzoek naar rollen en structuren binnen het museum.

In de Werksalon is de curator er niet alleen om de collectie te beheren en te presenteren, maar ook om te bemiddelen tussen de collectie en de groep. En wanneer je werkt met kwetsbare groepen die hun weg nog niet kennen in het museum, gaat het niet alleen om didactiek maar soms ook om pedagogiek.

Wat vragen we van een 'publiekswerker' als samenwerken met de stad de drijfveer van het museum wordt, al dan niet als representant voor een specifieke groep? Voor Olle Lundin is dat een work in progress. Hij werd aangenomen in het museum om queer perspectieven onder aandacht te brengen, vanuit zijn design achtergrond maar ook omdat hij zichzelf identificeert als queer. Hij worstelt er af en toe mee dat hij een deel van zijn identiteit professionaliseert. Ook vindt hij het zonder uitgebreide kunstachtergrond lastig om zich te verhouden tot de kunstcollectie.

Onze ervaringen rondom de Werksalon roepen vragen op over de rollen van museummedewerkers. Welke kwaliteiten heeft een museumprofessional nodig om de kunstcollectie aan de stad te verbinden? En welke expertise breng je in van buitenaf?

Olle Lundin, coordinator
Queering the Collection:

'I have little experience with archives or with correct descriptions and context of artworks. To some extent that is an asset. To me the individuals we work with, the stories that come out of the conversations and the engagement we work for in the museum is more important and fun. On the other hand maybe more art history would have been good. I was brought in as a spokes-person to represent the Queering the Collection community. It was interesting and strange to professionalize a part of my identity, something I am still struggling with. I have a strong sense of belonging to the LGBTQI community in many ways. Being bisexual and living in a straight relationship currently is an argument that I could and should do more to voice all the intersectional aspects of the queer communities.'

de inclusie droom

De Werksalon is een plek om samenwerking en inclusie actief te onderzoeken. Het Van Abbemuseum wil een meerstemmig museum zijn, een museum waar ruimte is voor meerdere perspectieven in een gebouw. Maar soms resulteren deze goedbedoelde inclusie-intenties juist in vervreemding en zelfs uitsluiting.

SAFE SPACES IN DE MUSEALE RUIMTE

Wat maakt een groep een groep? Sommige groepen zijn ontstaan vanuit een collectief gevoel van miskennis, een (pijnlijk) verleden van onderdrukking, of gedeelde ervaringen van uitsluiting, 'raar' gevonden worden. Een veilige ruimte waar dat er kan zijn, is soms alles wat de groep nodig heeft.

Op het moment dat museummedewerkers regels opleggen (alle jassen en tassen in kluisjes, om 17.00 uur de ruimte schoon en leeg verlaten) of zich te veel willen mengen in de gesprekken, kan dat als arrogant en respectloos gezien worden. En als het museum evenementen breed toegankelijk wil maken en daarover wil communiceren, omdat we een plek willen zijn waar je leert van andere zienswijzen en levensstijlen, kan dat botsen met het belang van een groep op zoek naar veiligheid.

In de Werksalon vindt een workshop plaats over futuristische taal en literatuur naar aanleiding van een tijdelijke tentoonstelling. Onder de deelnemers zijn een aantal mensen van kleur die een academische achtergrond hebben. De witte spreker en medeorganisator van de workshop zegt '... and ... are part of my tribe ...'. Sommige deelnemers kijken elkaar verontwaardigd aan. Er is onrust in de groep. Later hoor ik dat het woord 'tribe' niet door witte mensen gebruikt zou moeten worden; ze eigenen daarmee iets toe dat niet uit hun cultuur komt. De grootmoeder van de spreker behoort tot de inheemse volkeren van Canada; zij gebruikte het woord bewust en voelt zich op haar beurt gekwetst en buitengesloten.

De Queer community had er soms belang bij om een safe space te creëren, maar dit botste op sommige vlakken met het museum als publieke ruimte.

Luca Soudant, deelnemer Queering the Collection, workshopleider tijdens 'Eindjefeest' 2019

'Ik denk dat het museum een plek moet zijn voor ontmoeting met verschillende mensen. In safe spaces worden leermomenten gedirigeerd of politiek gemaakt, waardoor mensen eigenlijk niets leren omdat ze bang zijn om iets verkeers te zeggen. Het is mooi als mensen met elkaar kunnen praten over hun ideeën, welke drijfveren of achtergronden je dan ook hebt. Het kan nog steeds zijn dat iemand iets pijnlijks zegt.'

Luca Soudant, deelnemer Queering the Collection, workshopleider tijdens 'Eindjefeest' 2019
'Als je als queer persoon weet dat het geen safe space is, dan kun je je daarvoor openstellen en ben je voorbereid. Dus als museum kun je dat zo framen en daar transparant in zijn. Alleen al die duidelijkheid in communicatie is zo belangrijk. De meest intense of pijnlijke momenten ontstaan wanneer je overvallen wordt.'

Luca Soudant (workshopbegeleider van de Queer community) denkt dat het museum een podium kan bieden voor de queer community en daarmee kan bijdragen aan ontmoetingen met mensen die nog weinig ervaring hebben met queerness. Daarmee stimuleer je zichtbaarheid en emancipatie. Maar hen denkt ook dat sommige mensen hier niet aan toe zijn. Ze hebben behoefte aan een veilige ruimte. Het museum dient dan eerder als een plek waar mensen weerbaar kunnen worden, een plek voor empowerment. 'Die twee zaken (ontmoetingen en veiligheid) kunnen naast elkaar bestaan, maar daar moet dan vooraf op een transparante manier over gecommuniceerd worden: is dit een evenement voor een breder publiek? Of is het een evenement, specifiek gericht op de groep?' stelt Luca. Tegelijkertijd be vraagt Luca de rol van een safe space.

Malou van Doormaal, deelnemer Queering the Collection:
'Ik denk eigenlijk niet dat het museum minder geschikt is omdat er soms wat gek naar je wordt gekeken. Wij queer mensen begeven ons nu eenmaal in een niet-queer wereld. Hoe kunnen we die wereld betrekken bij de vragen die wij hebben? Ik wil niet beoordeeld worden. Maar ik heb ook gezien dat de mensen die hier werken heel erg kunnen leren. Na een tijdje kenden ze ons. Dat zou dan ook echt een droom van mij zijn; een drag-up doen met alle medewerkers van het museum.'

Tijdens het afsluitende evenement met de cliënten van Vluchtelingen in de Knel was het juist gewenst dat zoveel mogelijk mensen de persoonlijke verhalen van ongedocumenteerde vluchtelingen leerden kennen. San Sighitan (deelnemer via Vluchtelingen in de Knel) vindt dan ook dat het museum juist een plek moet zijn waar je met mensen in gesprek gaat die je niet begrijpt via kunst:

San Sigithan, deelnemer foto workshop Vluchtelingen in de Knel:
'A museum is a platform to let different people meet and talk. To break chains but not in a typical way, because art is the medium and art is visual. Art gives you space to connect in a different way.'

Fiona vertelt dat ze halverwege het project het gevoel had meer vóór het museum te werken:

'We organiseerden evenementen, nodigden ons netwerk uit, terwijl we daar normaal voor betaald krijgen.'

INCLUSIEF EN GELIJKWAARDIG

In het museum wordt het publiek steeds minder als passieve consument gezien, en steeds meer als gebruiker. Dit idee houdt in dat burgers de publieke collecties vanuit eigen inzicht kunnen gebruiken en dat actief burgerschap gestimuleerd wordt. De groepen in de Werksalon werden uitgenodigd om de collectie te mobiliseren en zo hun eigen verhaal te vertellen. Een mooi idee, maar in de praktijk best ingewikkeld. De groepen hadden tijd nodig om zich in de collectie te verdiepen, om ideeën om te zetten in plannen en om hun activiteiten te organiseren. Wanneer is een samenwerking tussen het museum en de groepen gelijkwaardig? Strevend naar openheid, transparantie en inclusie kan het er soms op lijken dat groepen gratis of tegen een lage vergoeding hun ideeën aanleveren en werk doen waar andere mensen in het museum voor betaald krijgen. Als museum kun je de groepen ondersteunen of begeleiden, maar je wil niet te veel invullen. Het moet wel iets van hen blijven. Elke groep maakt de balans; wat investeer ik en wat krijg ik ervoor terug?

In eerste instantie was de inhoud en het goede gesprek voor haar belangrijker dan het produceren van evenementen. Ze vertelt dat ze zijn veranderd en dat ze als Groene Gasten besloten zich meer te richten op samenkomst.

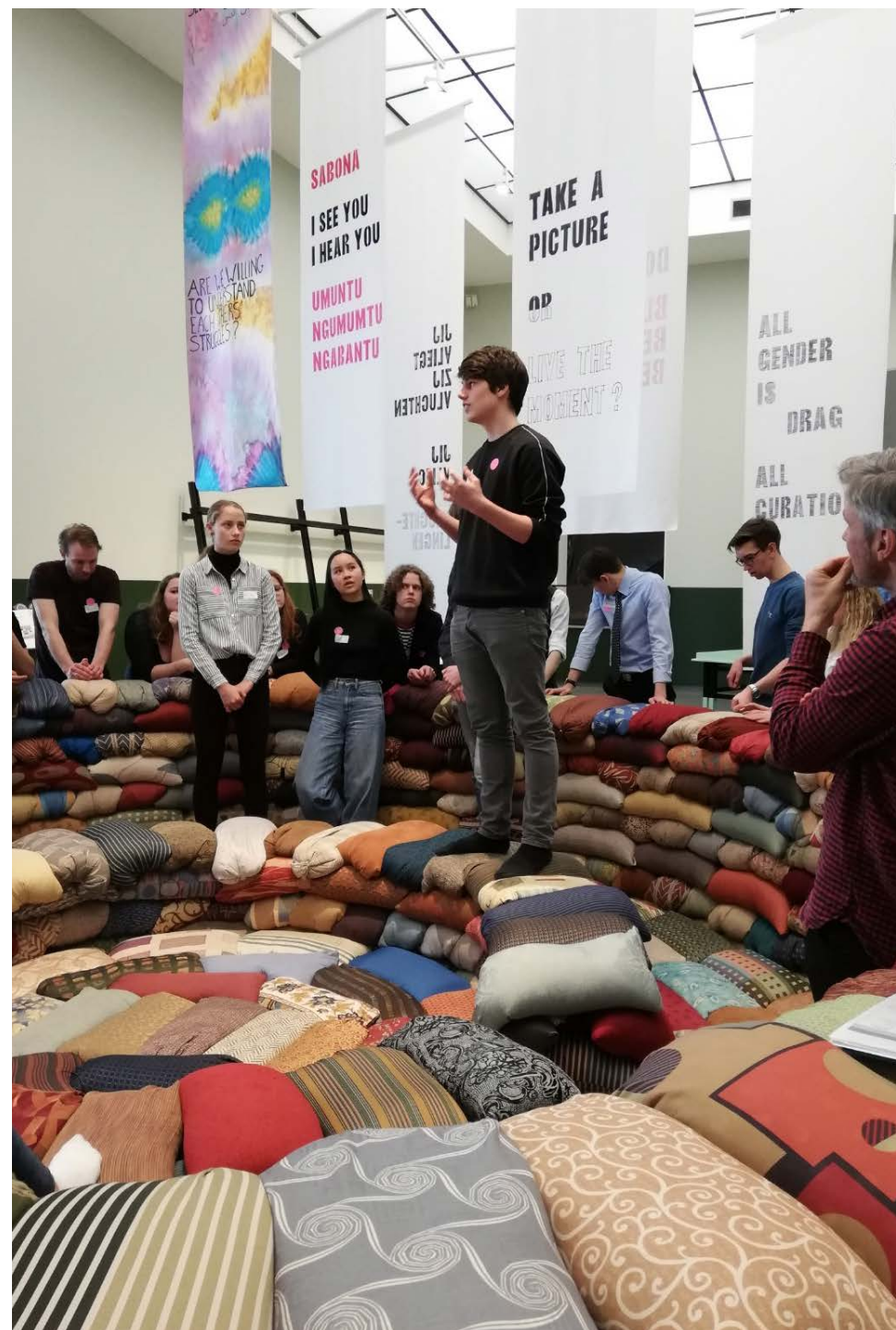
'Je hebt gewoon allemaal een fulltime baan. Dit is iets wat je erbij doet. Als het te weinig toevoegt aan je dagelijkse praktijk dan kost het te veel energie en wordt het een verplichting. Het was een zoektocht naar; hoe kunnen we wel mee doen als werkgroep, het gesprek hebben wat we willen, maar niet onze energie verliezen doordat we allemaal praktische dingen moeten regelen?'

Luca heeft weleens aan de queer community gevraagd of er eigenlijk mensen waren die betaald werden voor hun activiteiten:

‘Toen was het de enige witte cis-man die zijn hand opstak. Toen dacht ik: hier is een probleem. Als groep hebben we er wel over gesproken. Aan de ene kant gaat het niet om geld, maar aan de andere kant is de behoefte aan geld wel een realiteit. Soms is het zaak om mensen te betalen voor hun kennis. Of die kennis nu komt uit een masteropleiding aan de universiteit of uit een lichaam dat zich in de wereld beweegt.’

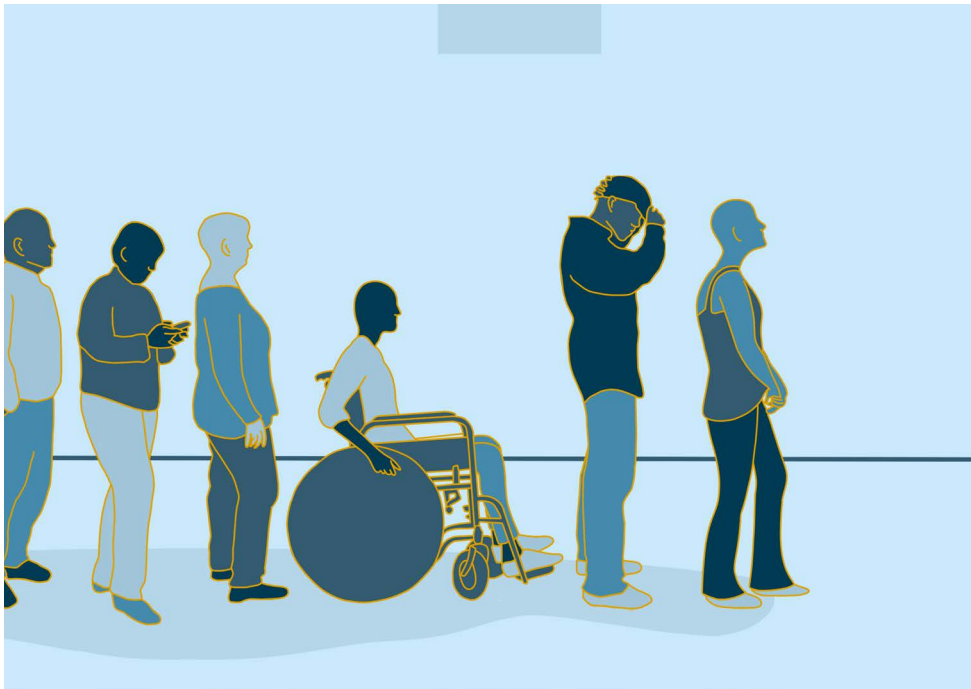
In gesprekken met de Expat Spouses, Vluchtelingen in de Knel en de International School lijkt er geen sprake te zijn van een ongelijkwaardige balans. In een interview met Malou van Doormaal komt naar voren dat je mensen het gevoel moet geven dat ze eigenaarschap hebben.

‘Als je mensen aan je wilt binden, moet je ze ook invloed geven. Zodra ze een soort eigenaarschap kunnen voelen over wat hier gebeurt, denk ik dat het museum toegankelijker wordt. Eigenlijk zouden we dan ook meer zicht moeten krijgen op de agenda en zo kunnen we ook inschatten hoe wij ons daartoe verhouden en wat we zelf kunnen organiseren.’

WANNEER IS INCLUSIE (DEELS) GESLAAGD?

Tijdens, maar zeker ook na het Werksalon traject vroegen we ons af hoe je daadwerkelijk inclusiever en toegankelijker wordt. We werkten voor een langere periode met een groep, maar het bleek lastig om het opgebouwde netwerk levendig te houden. Lukt het ons om inclusie meer in de kern van onze organisatie te verankeren?

Olle Lundin, coordinator
Queering the Collection:

'The bigger question behind the Werksalon is 'what does it mean for a museum to be inclusive?'. To me that is about how you welcome and host people inside an institution. That goes for hosts, tour guides, for all the staff. And we didn't have much impact on that, I guess. I do think we had great programming and the drag-ups were a great addition to the Thursday evenings. But is that inclusion or a clear programmatic intervention. Looking back, if we had defined more ambitious goals and projects, we would have focused more on interacting with the museum-guides and hosts; taking them into the LHTBQI world, work with queer hosts and guides, see how we can give some permanency to the interest. But I think those are things that we are realizing now, it's a process and it will take a long time.'

Malou van Doormaal, deelnemer
Queering the Collection:

'Vooruit! In Gent zegt het zo: niet alles is voor iedereen maar we hebben wel voor iedereen iets. Ik denk niet dat iedereen zich op elk moment thuis kan voelen in het museum, dat is een utopie. Misschien is er resultaat geboekt als mensen denken: goh, ik ben ook wel een beetje queer. Identiteitsdenken is zo beperkend. Als we bezoekers minder binair en rigide kunnen laten denken, heb je echt iets bereikt.'

In de Werksalon onderzochten we hoe mensen het museum en de collectie wilden gebruiken in hun eigen belang. Voor de ene groep waren de collectiestukken inspirerend, voor een andere groep was het gebouw juist van betekenis. Welke impact had die verbinding met kunst en met het gebouw? En in hoeverre hadden de museale omgeving en de kunstcollectie een meerwaarde voor de samenwerkingen met de groepen?

IMPACT VAN KUNST

Kunst kan er zijn om te bezinnen, om ons weg te nemen van de chaos in het dagelijks leven of ons juist te confronteren met maatschappelijke thema's. Soms heeft kunst de kracht om iets te vertellen zonder woorden. In een gesprek met San komt naar voren dat kunst de groep in staat stelde om verhalen te delen, die te gevoelig waren om in woorden uit te drukken. San vertelt dat hij sindsdien een andere visie heeft op kunst dan voorheen en hij vertelt dat kunst nu verweven is met alle aspecten van zijn leven.

San Sigithan, deelnemer
Vluchtelingen in de Knel:

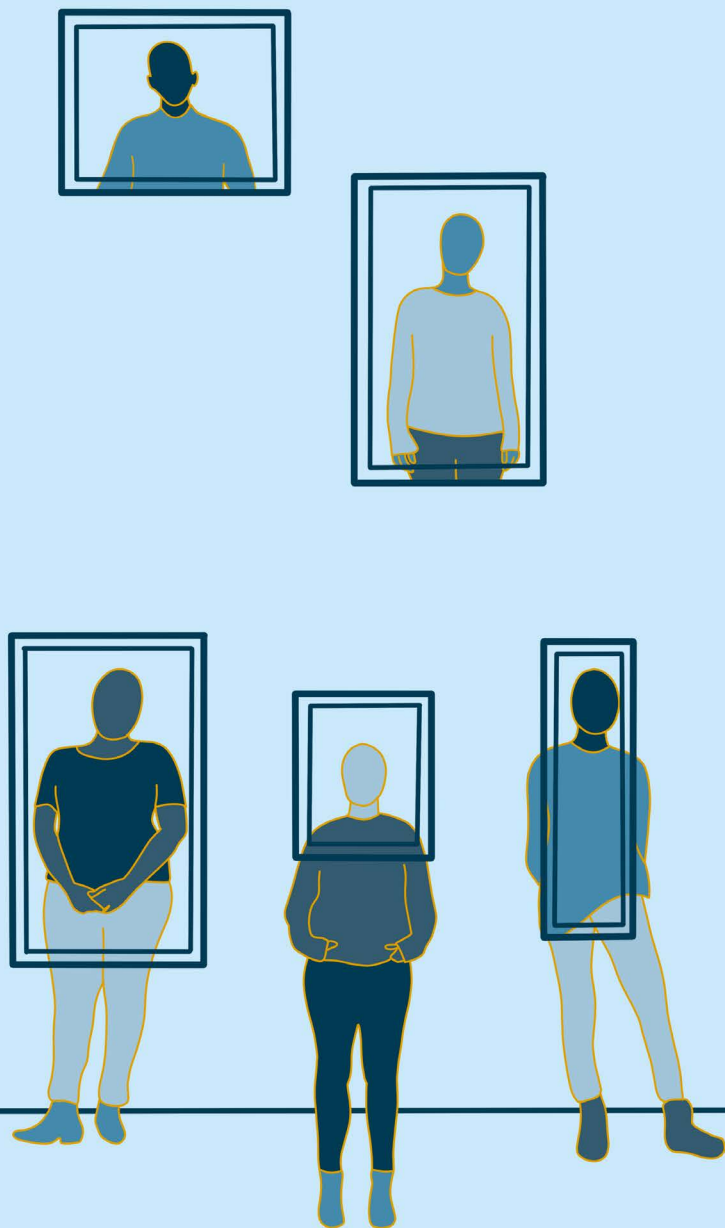
'I think life is a kind of art. Everyone has a different inspiration. And everyone has a unique story and a unique problem. That is what the Werksalon does: to make this kind of art visible. We have to recognize each other's problems. That's the platform we try to make here. I think that is art. To understand each other's inspirations and problems.'

Ook Anniek vertelt over de meerwaarde van de kunstcollectie. De collectie inspireerde de leerlingen om hun werk te maken. Anniek Adriaens, docent International School Eindhoven: *'Er waren veel opdrachten waarbij de leerlingen een vraag kregen en daarna rondliepen in de tentoonstellingen om via kunstwerken antwoorden of associaties te vinden. Dat heeft ze echt verder gebracht. Ik was onder de indruk van de tweede helft van het traject, de activiteiten pushten hen echt de ruimtes in, ze gingen connecties maken en moesten nadenken over het waarom daarvan. En uiteindelijk deden ze test-workshops met allerlei mensen die in het museum werken, dat is super leerzaam, want zij kregen daardoor ook andere perspectieven te horen.'*

Door gesprekken te voeren via kunstwerk Politisch van Frans Erhardt Walther konden de Expat Spouses in gesprek gaan met allerlei mensen over thema's die voor hen belangrijk waren.

Marianna Faccenda, workshopleider International Locals: *'I think with our workshops we brought people into the museum who never would have come otherwise. And that is good. Once people have seen the museum, then they can say they are just not interested, but at least after their experience they can form an opinion. The last time I guided the workshop and gave a short lecture about the artist and the work, there was a girl who came up to me and said she was quite disappointed. But that's ok. She thought about it, she tried. So yes, let's do more to give people this experience.'*

DE UITDAGING VAN KUNST

De ene groep werd meer uit hun comfortzone gedwongen dan de andere groep. De Expats Spouses leerden een kunstwerk te activeren terwijl ze geen kunstkeners zijn. De vluchtelingen leerden hun eigen verhaal te verbeelden met fotografie terwijl ze zich altijd moeten verstoppen. De leerlingen van ISE leerden een workshop te leiden voor volwassenen, normaal zijn de rollen omgedraaid. Voor de groepen die al gewend waren om meer autonoom te werken, bijvoorbeeld Queering the Collection en de Groene Gasten was de Werksalon minder een experiment maar meer een voortzetting van hun al bestaande praktijk.

‘Willen jullie met de Werksalon meer en nieuw publiek binnenhalen?’ is een logische en vaak gestelde vraag. Denken in doelgroepen en targets is iets waar we ons in de Werksalon in zekere mate van konden ontslaan. Het idee was om de stadsbewoners te vragen: ‘Hoe zijn de collectie, het museum, de expertise en de faciliteiten nuttig voor jou? Hoe kun je het Van Abbemuseum gebruiken? Welk verhaal wil je vertellen?’ Impact is er op veel niveaus; voor de groep, voor een individu binnen de groep, voor het museum. Soms is er impact op niveau van bewustwording, soms op het niveau van bezoekersaantallen.

De groep verbonden aan Expats Spouses Initiative activeerde uiteindelijk het kunstwerk ‘Politisch #36” van Franz Erhard Walther. Het thema van het werk sloot zo goed aan bij het thema van de groep (sociale verbinding, groep of individu) dat dit logisch tot stand kwam. Een aantal leden van de groep kreeg een training van de collectiemedewerkers van het museum en werden zo tijdelijk onderdeel van onze museumpraktijk. Ze leerden over het werk, de kunstenaar, werden als het ware beheerders van Politisch en werkten met museumbezoekers.

Tijdens de activering van Politisch ontstond er interne discussie. Het werk nodigt mensen uit zelf een sculptuur te worden door specifieke acties uit te voeren, met behulp van een aantal textiele vormen. Je ervaart tijdens de activering van het werk verschillende gevoelens van saamhorigheid en afstand. Je kan dit werk volgens de collectie-afdeling niet zomaar activeren om je eigen verhaal te vertellen. Er is een instructeur nodig. Er bestaan nauwgezette instructies die je moet uitvoeren om die gevoelens te ervaren. Sommige van de Expat Spouses vonden het door die richtlijnen te spannend om de activering te begeleiden. Het leek opeens een stuk ingewikkelder en ontoegankelijker om het werk in te zetten om een verhaal te vertellen. Dat dit zo ingewikkeld is, is ergens paradoxaal omdat Walther met dit werk juist participatie wilde stimuleren. Wie bepaalt op welke manier een kunstwerk gebruikt mag worden? En wie bepaalt de betekenis van het werk? De situatie laat zien dat kunst dynamisch is: iedereen hecht er op een andere manier betekenis aan.

IMPACT OP HET PERSOONLIJKE LEVEN

De groep VidK cliënten kregen een fotografie cursus in het museum waarin ze werden gevraagd hun verleden, heden en toekomst in beelden te vangen.

San Sigithan, deelnemer workshop fotografie:

'We spent a lot of time in the museum: twice a week almost the whole day for a period of 7 weeks. But for us, this is a wonderful opportunity to do something with our time. We basically do nothing, are not allowed to do anything. And at the same time we learned so much.'

Op 20 juni 2019, International Refugee Day, exposeerden ze hun foto's. Voor sommige deelnemers zette dat grote veranderingen in gang. Zo vertelt San dat de Werksalon een platform was waar hij zichzelf openstelde.

'It had a great impact on my life. It was the first time in my life that I talked about my desires or the things I wanted to do in my life. I am happy for that.'

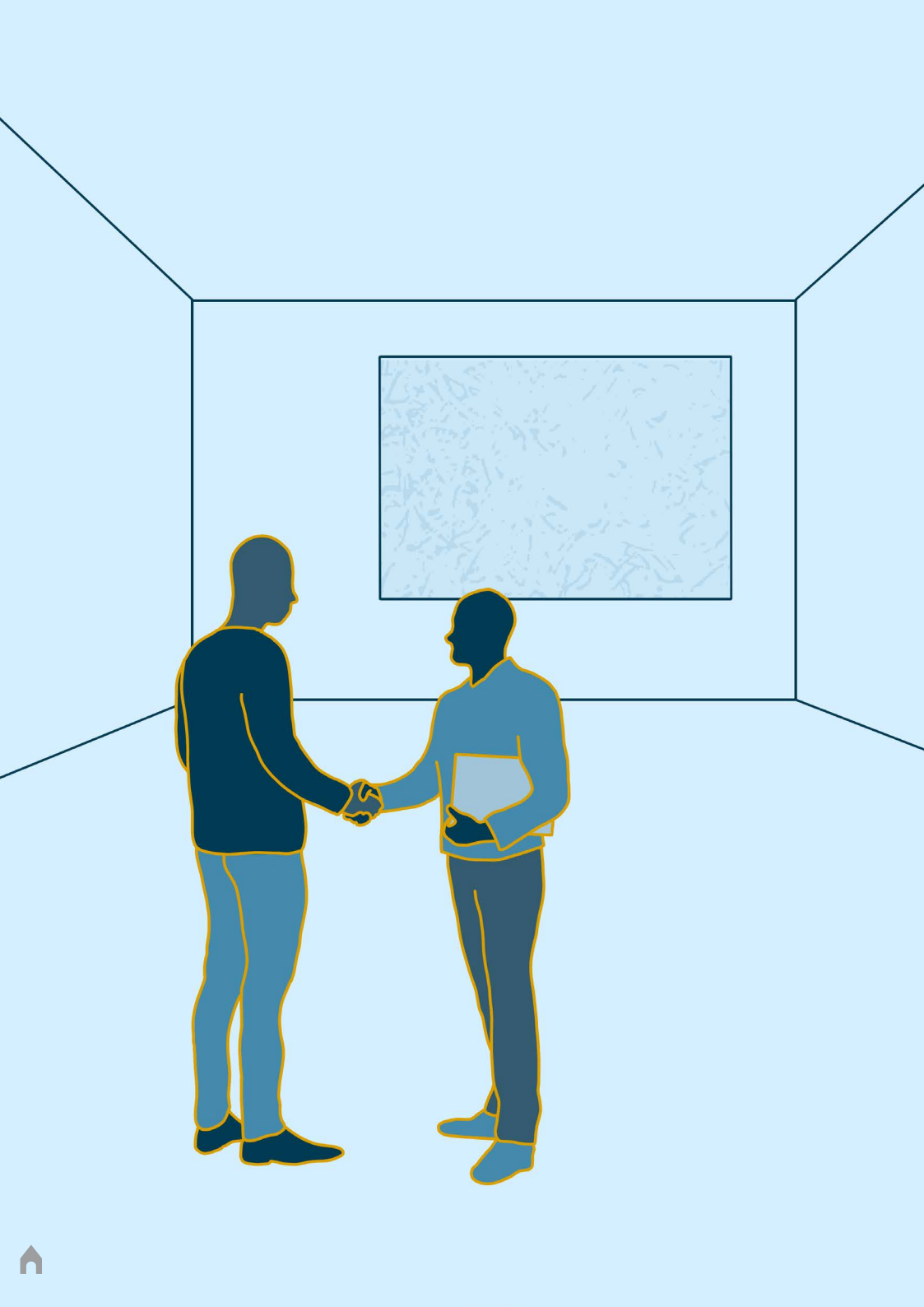
Marianna, deelnemer bij 'International Locals' (Expact Spouses Initiative):
'I was asked to be a leader of the group. And I said yes, but I'm not sure if I can. And then you discover so many new things.'

Ron Vogels, Living Museum Eindhoven:
'Het is echt geweldig dat mijn werk dan opeens in het Van Abbemuseum te zien is! Er was daar een man die sindsdien al twee grote doeken van mij heeft gekocht.'

Los van deze groepen ontstond er ook nog een korte samenwerking in het voorjaar van 2019 met 'The Living Museum Eindhoven' en NEOS (hulp en opvang voor onder andere dak- en thuislozen). Amateurkunstenaars exposeerden met hun kunst in de Werksalon. Tijdens de avond van de expositie kwamen er meer dan 300 mensen kijken.

voorjaar 2019, tentoonstelling The Living Museum en NEOS.

IMPACT OP DE GROEP EN HUN DOELEN

De Groene Gasten bestaat uit professionals die begaan zijn met het klimaat. 'In het museum kom ik even uit mijn zogenaamde hamsterrad en kan ik op afstand kijken naar wat ik eigenlijk aan het doen ben.' Als je in je dagelijkse werk ook met activering, bewustwording, organisatie en ontwerp bezig bent, dan heb je minder behoefte om dat ook in het museum te doen. Juist de expertise op het gebied van kunst, de reflecties waren van toegevoegde waarde.

Fiona vertelt dat het museum als locatie een bepaalde sfeer met zich meebrengt. De plek creëert een afstand van de dagelijkse drukte. Het is een soort niemandsland. Ze vertelt dat ze veel steun heeft gehad aan Steven en noemt hem de zevende Groene Gast. Hij was er altijd bij en dacht mee vanuit zijn kennis als curator. Dit had een enorme meerwaarde voor Fiona. Er lijkt sprake te zijn van een gelijkwaardige samenwerking, waarbij de curator zijn expertise inzet om de doelen van een groep te ondersteunen.

Fiona Jongejans:

'Daarmee hebben we het echt prikkelend gemaakt en net anders dan wat wij zelf zouden bedenken. Je merkt dat hij zo op een andere manier nadenkt en zo'n ontzettende encyclopedie aan kennis heeft. Dat maakte onze gesprekken altijd heel rijk. Dat hebben we als heel waardevol ervaren. Als groep delen we het thema duurzaamheid en wilden we daar ook wel op een filosofische wijze over nadenken. We waren juist op zoek naar een heel andere manier van kijken. Dat bracht Steven er echt in.'

De groep Queering the Collection is kritisch naar het museum en de Werksalon. Omdat ze al langer evenementen voor een eigen achterban organiseren en die ook via eigen social media kanalen communiceren was de Werksalon minder 'nodig'. Autonomie en de behoefte aan een safe space leek soms niet te rijmen met het idee van ontmoeting, waarbij je aan andere mensen vertelt hoe jij de wereld beleeft. De samenwerking van de afgelopen jaren heeft de groep kritischer en onderzoekender gemaakt.

Malou van Doormaal:

'Ik zie echt veel potentie in die betrokkenheid van de groepsleden, dat is echt ongelooflijk eigenlijk. Dat iedereen vanuit de eigen praktijk wil onderzoeken. Ik ben ook echt onder de indruk van mijn groepsleden daarin. Dus dat is echt super waardevol. En het is super waardevol dat het museum ons als groep bij elkaar heeft gebracht.'

Volgens San, een van de cliënten van Vluchtelingen in de Knel, was er nog meer gewonnen als er op 20 juni ook mensen naar het museum waren gekomen die geen sympathie hebben voor afgewezen vluchtelingen.

San:

'I think most people who came to the programme on 20 June, were already supportive of the foundation and the work they do. But I would have been interested to talk to people who don't understand me. Someone might hate me because I still live here as a rejected refugee. But then I want to understand why this person hates me. And I want to break that chain of hate, not in the typical way, but through art and conversation. It would give both of us the chance to connect and understand each others demons. Like we wrote on the banner.'

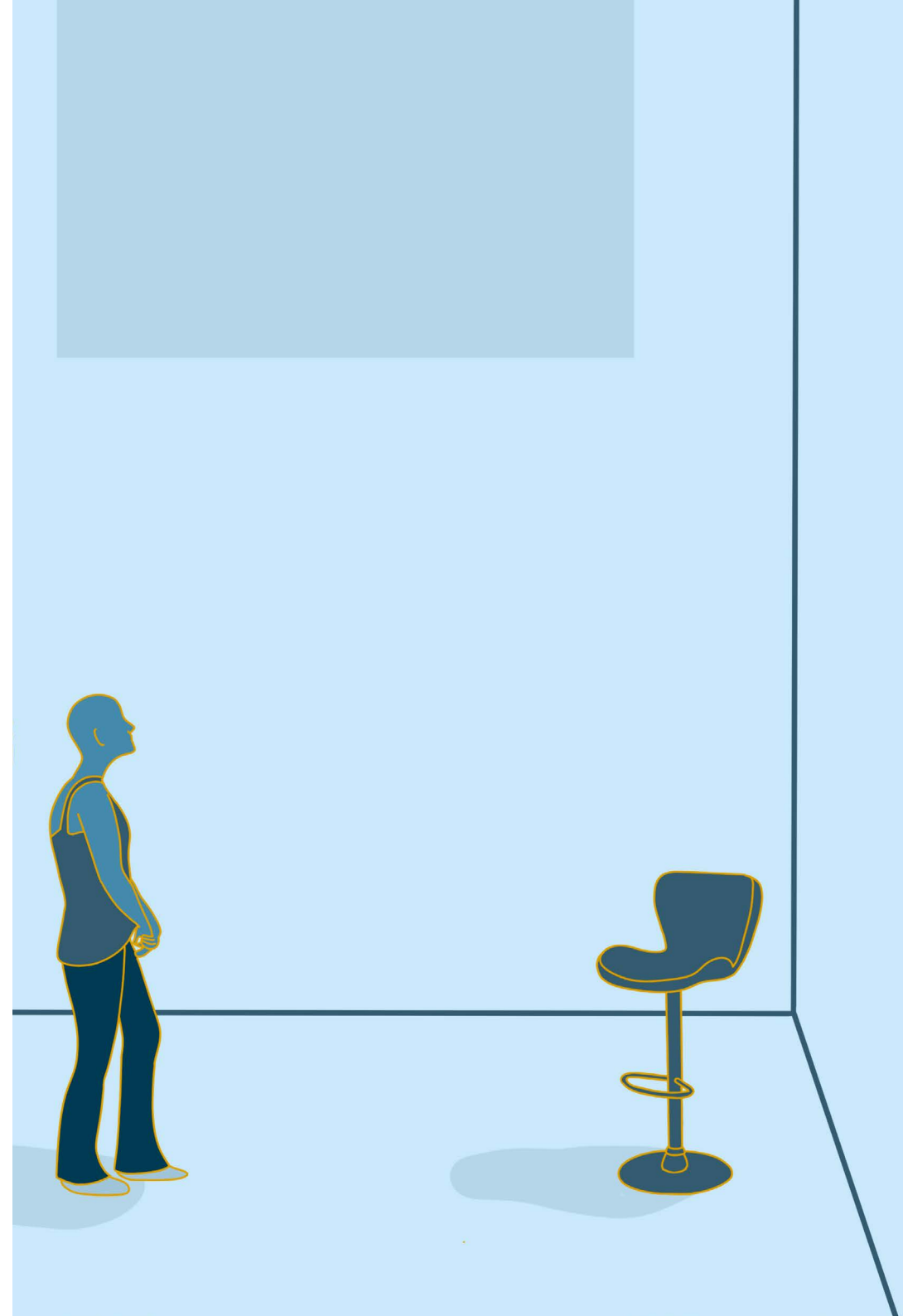

IMPACT OP HET MUSEUM

Malou van Doormaal:

'Op het begin merkten we wel dat de mensen bij de ingang of de beveiliging wat aarzelden. Er kwamen best veel mensen op de Drag Up's af, dat zijn allemaal queer mensen. Ik merkte dat ze soms door hun uiterlijk werden nagekeken door museumpersoneel. Soms bespeurde ik ook onaardigheid naar hen toe. Vanaf toen zijn we zelf onze gasten gaan ontvangen bij de ingang. Na een tijdje kennen de mensen in het museum je, ze zijn eraan gewend. Het is nu niet meer van 'o wat gebeurt hier', maar 'o, dat zijn mensen van de Drag Up'. Ze kunnen ons nu plaatsen.

En iedere keer vraag ik: hee, doen jullie ook een keertje mee! Af en toe zeggen ze nu: misschien een keer. Dus het vertrouwen groeit. Het is spannend en het is kwetsbaar, maar het is ook heel speels. En het heeft iets aanstekelijks. En wat ik heel leuk vond was dat op een gegeven moment een van de beveiligers zei: 'o ja, ik vond laatst nog wat glitters in het museum'. En dan heb je zo'n brandkast en daar liggen dan allemaal afstandsbedieningen en zo, maar ze hadden daar ook allemaal gevonden glitters op geplakt. Hoe fantastisch is dat?!'

nawoord

De Werksalon ontstond uit nieuwsgierigheid naar nieuwe perspectieven en een behoefte aan meerstemmigheid. In Eindhoven wonen immers mensen met 160 verschillende nationaliteiten en alle mogelijke vormen van cultuur, opleidingsniveau en seksualiteit. Het museum is van de gemeente, de collectie van de stad. Wat gebeurt er als we luisteren naar mensen die de (on)geschreven regels van het museum niet kennen? Wat zouden zij willen toevoegen aan het museum?

EIGEN WOORDEN

De Werksalon leek een eerste stap om Eindhovenaren meer eigenaarschap te geven. In deze conclusie hoop je misschien te lezen of dat gelukt is. Of het op de lange termijn gelukt is om een thuis te zijn voor meer verschillende Eindhovenaren weten we nog niet. We reflecteren op ervaringen van een kortere termijn. Maar deze evaluatie is niet geschreven om de Werksalon te labelen als gefaald of geslaagd. We wilden onderzoeken hoe betrokkenen de samenwerking hebben ervaren, en kritisch terugkijken.

Joris Luyendijk's boek 'Kunnen we praten' was een van de richting-aanwijzers voor de Werksalon. Luyendijk ging in gesprek met Nederlanders die het vertrouwen in de traditionele politieke partijen kwijt zijn. Hij wilde iedereen de ruimte geven zijn standpunten te delen, ook mensen met wie hij normaal niet aan de vergadertafel of toog zit. Zo ontstond er een veelzijdige representatie. Ook in het maken van deze publicatie bleven we door hem geïnspireerd. Zoals je misschien is opgevallen bevat dit boekje behoorlijk veel quotes. We voerden gesprekken met verschillende mensen en probeerden trouw te blijven aan hun eigen woorden.

VRAGEN

In onze evaluatie valt een onderscheid te maken tussen de vragen die door het proces bij ons opkwamen en concrete lessen voor de toekomst. Er waren vragen die meer gericht zijn op praktische situaties, bijvoorbeeld of je een ruimte voor de stad wel kan verhuren aan bedrijven. En of je de Werksalon groepen moet aanspreken als reguliere bezoekers, door ze te vragen om tassen in hun kluisjes te plaatsen en geen eten en drinken mee te nemen.

Maar er waren ook theoretische vragen. De discussie die ontstond in het project van het Expat Spouses Initiative, met de activering van het werk van Franz Erhardt Walther, be vraagt hoe je je als kunstprofessional verhoudt tot de ervaringswereld van gebruikers. Wat gebeurt er met de kunsthistorische betekenis van een werk, als het wordt ingezet voor hedendaagse vraagstukken? Krijgt het dan een nieuwe andere betekenis? Een andere belangrijke vraag voor het museale veld is: wat verwachten we van de museumprofessional wanneer musea steeds meer raakvlakken krijgen met instituten uit sociale domeinen? En een vraag over een

gelijkwaardige verhouding: wanneer doen de constituencies vrijwilligerswerk omdat het museum zelf niet in staat is een divers personeelsbestand samen te stellen en wanneer is er sprake van een gelijkwaardige verhouding waarin we evenveel aan elkaar hebben? We hebben nog geen concrete antwoorden gevonden, maar het zijn wel vragen die we ons zelf in de toekomst vanaf het begin kunnen stellen om scherp en oplettend te blijven.

LESSEN VOOR DE TOEKOMST

Naast deze vragen, hebben wij een hoop bevindingen opgedaan. Samenwerkingen met nieuwe groepen worden met regelmaat opgezet vanuit het idee 'samen in dialoog te gaan'. Wat betekent dit? Rond een tafel zitten om ergens over te debatteren? Door de samenwerking met Vluchtelingen in de Knel en Expat Spouses Initiative hebben we ingezien dat woorden soms het echte contact in de weg staan. Samen aan iets werken zorgt dan voor meer verbondenheid dan het voeren van een klassiek debat of gesprek.

Wat die verbondenheid betekende, was een volgend vraagstuk. We richtten ons nu vooral op verbondenheid tussen het museum, de collectie en de groep, maar de groepen onderling hadden weinig contact. Sommigen van hen misten samenkomst. Wij hebben nu gewerkt vanuit een constituency model naar groepsidentiteiten. Maar identiteiten zijn meervoudig, en er is zo veel wat ons met elkaar kan verbinden. Bovendien is het maar de vraag of Eindhoven daarmee gerepresenteerd wordt. Is onze samenleving niet juist te individualistisch om in te delen in groepen? Zit de stad daadwerkelijk zo in elkaar? Misschien is het interessant om in de toekomst te werken vanuit universele thema's die mensen met elkaar verbinden in plaats van onderscheiden. Thema's zoals rouw, geboorte, eenzaamheid, liefde, honger en migratie. Thema's die vaak ook de drijfveren vormen voor creativiteit en kunst.

Steven ten Thije schreef in zijn essay dat te veel vrijheid verwarrend werkt. Door met iedere groep eerst een banier te maken wilden we hen en onszelf een kader geven voor een

praktische invulling. Het droeg zeker bij aan de doelgerichtheid van de samenwerking, maar het bleek niet altijd genoeg om daadwerkelijk een verhaal te maken dat kunst en mensen met elkaar verbond. Laat staan dat dat verhaal goed te communiceren was, zowel naar alle Werksalon deelnemers als naar de museumbezoeker. De bemiddelaars en curatoren zijn nodig om de groepen met elkaar te verbinden, structuur te houden en te faciliteren met hun inhoudelijke kennis over de collectie.

Een andere belangrijke les die we leerden die te maken had met kaders, gaat over inclusiviteit. Uit de gesprekken met Luca bleek dat het voor groepen die zich soms onveilig voelen in de samenleving niet altijd gewenst is om anderen te ontmoeten als de ander zich totaal niet kan verhouden tot de vraagstukken van de groepsleden. Het museum en de groep moeten vooraf beter bepalen wat hun belangen en bezoekersdoelen zijn bij een bepaalde activiteit. Wanneer dit vooraf duidelijk is, kan een groep zich hier mentaal op inrichten en voorbereiden. Dit laat ook zien dat een museum niet op ieder moment

inclusief kan zijn, of zoals Malou al eerder aangaf 'niet iedereen kan zich op elk moment thuis voelen in het museum. Dat is een utopie'. Het zou goed zijn als we als museum kunnen zeggen 'niet alles is voor iedereen, maar we hebben wel voor iedereen iets', *'Nothing for everyone, something for everybody'*. Het maakt inclusiviteit tot een handeling, een werkwijze, niet tot iets waarmee je jezelf definieert.

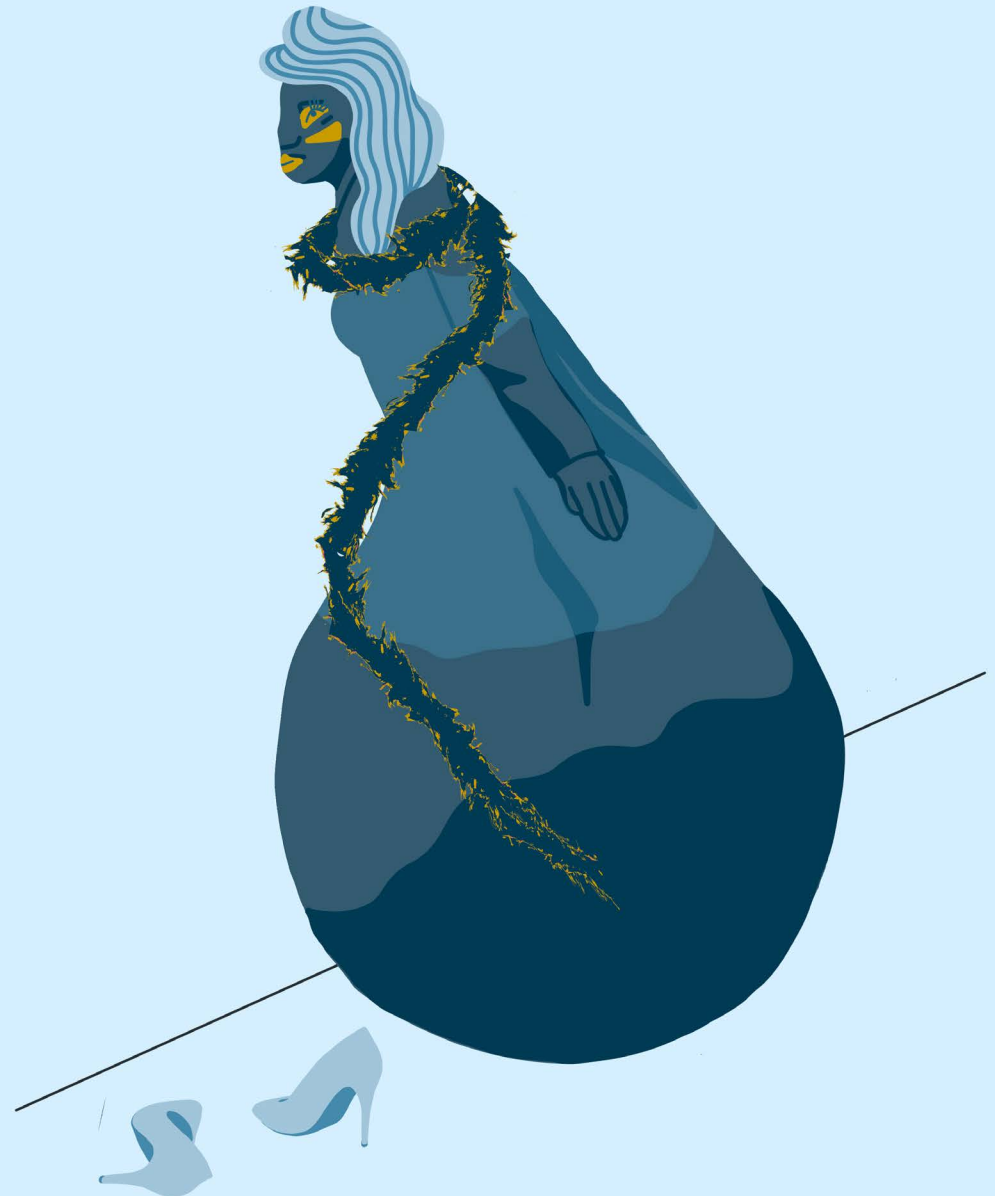
HET MUSEUM ALS LUISTEREND OOR

Zoals Steven ten Thije al schreef in zijn essay wordt het museum betekenisvoller naarmate de dialoog actiever is tussen onze gebruikers en de collectie van het museum. Als museummedewerkers hebben wij dit zeker zo ervaren en uit de gesprekken blijkt dat de samenwerking de groepen ook veel bracht. De balans tussen luisteren, sturen, maken en delen had bij iedere groep in de Werksalon een eigen tempo en dynamiek.

De filosoof Hans-Georg Gadamer schreef ooit dat iedereen een verborgen achtergrond heeft met uitgangspunten en vooroordelen. Hij noemde dit een horizon. Wanneer er een oprechte ontmoeting plaatsvindt tussen personen, wordt de horizon groter en breder. Vooroordelen worden weggenomen en werelden vergroot. Vaak missen we de rust en de ruimte om ons in elkaars horizonten te verdiepen. Het museum zou een plek kunnen zijn om die rust en ruimte te bieden. Een museum waarbij de stad de collectie verrijkt met hun eigen perspectieven en het museum inspiratie, een luisterend oor en kennis biedt.

TOT SLOT: EEN VRAAG AAN JOU!

Wij zien onszelf niet als expert op diversiteit en inclusie. We hebben een poging gedaan om uit te zoeken hoe we het museum meerstemmig kunnen maken en we zijn er nog niet. Heb je zelf ideeën, wil je kennis en ervaringen met ons uitwisselen of ben je het helemaal niet met ons eens? Schrijf ons! We gaan graag in gesprek. educatie@vanabbemuseum.nl

colofon

2 JAAR WERKSALON

Team Werksalon

Steven ten Thije
Loes Janssen
Hilde van der Heijden

tekst

Cleo Thomas
Hilde van der Heijden

productie

Hilde van der Heijden

fotografie collectiepresentatie en evenementen

Boudewijn Bollman
Diewke van den Heuvel
Marcel de Buck
Peter Cox

illustraties

Caya van Nuenen

ontwerp boekje

bregsch

met dank aan

Alle deelnemers aan de Werksalon
en alle mensen die we mochten
interviewen om samen terug te blikken.

© Van Abbemuseum, 2020

vanabbemuseum.nl
Bilderdijklaan 10, Eindhoven
volg ons op facebook, instagram, twitter

**VAN
ABBE
MUSEUM
EINDHOVEN**